

УДК 340.13:323.233

Т.А. Плугатар,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ ІЗ ЗАХИСТУ ПРАВ ФІЗИЧНИХ ТА ЮРИДИЧНИХ ОСІБ, ПОРУШЕНИХ У ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИНАХ

У статті на основі комплексного аналізу доктринальних підходів, правового регулювання і практики здійснення правосуддя в порядку, встановленому Кодексом адміністративного судочинства України, висвітлено особливості організаційно-правового забезпечення діяльності системи адміністративних судів України, розкрито проблеми судового захисту фізичними та юридичними особами своїх прав, порушених у публічно-правових відносинах з боку суб'єктів владних повноважень, запропоновано шляхи їх вирішення, а також надано пропозиції, спрямовані на вдосконалення законодавства, що сприятиме посиленню гарантій реалізації принципу доступності правосуддя для кожної особи в адміністративних судах, його якісного покращання в умовах реформування судової системи України.

Ключові слова: адміністративний суд, адміністративне судочинство, юрисдикція адміністративних судів, публічно-правовий спір, суб'єкт владних повноважень.

В статье на основе комплексного анализа доктринальных подходов, правового регулирования и практики осуществления правосудия в порядке, установленном Кодексом административного судопроизводства Украины освещены особенности организационно-правового обеспечения деятельности системы административных судов Украины, раскрыты проблемы судебной защиты физическими и юридическими лицами своих прав, нарушенных в публично-правовых отношениях со стороны субъектов властных полномочий, предложены пути их решения, а также даны предложения, направленные на совершенствование законодательства, что будет способствовать усилению гарантий реализации принципа доступности правосудия для каждого лица в административных судах, его качественного улучшения в условиях реформирования судебной системы Украины.

Ключевые слова: административный суд, административное судопроизводство, юрисдикция административных судов, публично-правовой спор, субъект властных полномочий.

On the basis of a comprehensive analysis of doctrinal approaches, regulation and practice of justice in the manner prescribed by the Administrative Code of Ukraine the peculiarities of organizational and legal support of the system of administrative courts of Ukraine, the problem of judicial protection of natural and legal persons of their rights violated in public legal relations with government entities proposed specific solutions are solved, several proposals for the improvement of the legislation to determine, what will strengthen the guarantees of the principle of the access to justice for every person in the administrative courts, its qualitative improvement in terms of reforming the judicial system of Ukraine.

Keywords: *administrative court, administrative proceedings, jurisdiction administrative court, public-law dispute, authority.*

Права фізичних та юридичних осіб, порушені в публічно-правових відносинах із суб'єктами владних повноважень, відповідно до ч. 1 ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАСУ), становлять основний об'єкт захисту в адміністративному судочинстві. Початком закладення організаційних та правових основ ефективного судового захисту у сфері публічно-правових відносин стало створення у 2005 році системи адміністративних судів та прийняття КАСУ. Безумовно, при його прийнятті певною мірою було враховано і позитивний досвід зарубіжних країн, і прогресивні підходи вітчизняних науковців до унормування порядку розгляду та вирішення адміністративними судами публічно-правових спорів. Водночас під час практичного здійснення адміністративного судочинства було виявлено низку проблем, пов'язаних як з відсутністю досвіду функціонування адміністративних судів, так і з певною недосконалістю правового регулювання відповідного судового процесу, сприйняття того, що саме з вини суб'єктів владних повноважень виникає конфлікт, оскільки такий суб'єкт не вжив достатніх заходів, щоб запобігти виникненню конфлікту.

Зважаючи на триваючу судову реформу, на новоприйняті закони та на зміни в регулюванні процесуального порядку реалізації правосуддя в адміністративних справах, у процедурах захисту прав фізичних та юридичних осіб у провадженнях у адміністративних судах, виникає потреба в застосуванні комплексного теоретичного і методичного підходу до оцінювання ефективності судового захисту фізичними та юридичними особами своїх прав, порушених у публічно-правових відносинах з боку суб'єктів владних повноважень, що дозволить не лише виявити проблеми й недоліки запропонованої законодавцем моделі визначення компетенції адміністративних судів, а й запропонувати конкретні шляхи їх вирішення з урахуванням реформаційних змін, що відбуваються в Україні.

Деякі аспекти зазначеної проблематики були розкриті в наукових доробках вітчизняних вчених у сфері адміністративного права та судочинства, а саме: В. Авер'янова, Д. Бахраха, В. Бевзенка, А. Берлача, Н. Берлач, Ю. Битяка, В. Білоуса, І. Бородіна, І. Голосніченка, Е. Демського, Р. Ігоніна, Р. Калюжного, С. Ківалова, Т. Коломоєць, В. Колпакова, А. Комзюка, О. Константного, О. Кузьменко, І. Коліушка, Р. Куйбіди, Н. Литвин, Д. Лук'янця, Н. Матюхіної, Р. Мельника, О. Миколенка, О. Музи, Н. Нижник, В. Олефіра, О. Пасенюка, А. Подоляки, Т. Проценка, О. Рябченко, А. Селіванова, Є. Сорочка, В. Стефанюка, Г. Тимченка, М. Тищенко, І. Шопіної та ін. Крім того, окремі питання організації та діяльності адміністративних судів досліджувались у дисертаціях багатьох дослідників, зокрема: О. Бачуна, А. Борка, С. Бондара, П. Вовка, К. Кобилянського, О. Міщенко, А. Руденко, А. Рябченко, О. Свиди, В. Скавроніка, М. Смоковича, В. Сьоміної, І. Шруб та ін. Однак, незважаючи на значну кількість наукових праць, які мають важливе теоретичне і практичне значення, чимало питань порушеної проблеми й дотепер залишаються недостатньо дослідженими та теоретично розробленими. З огляду на це, *мета статті* полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу доктринальних підходів, правового регулювання і практики здійснення правосуддя в порядку, встановленому КАСУ, висвітлити особливості організаційно-правового забезпечення діяльності системи адміністративних судів України, розкрити проблеми судового захисту фізичними та юридичними особами своїх прав, порушених у публічно-правових відносинах з боку суб'єктів владних повноважень та запропонувати шляхи їх вирішення, а також

виробити пропозиції, спрямовані на вдосконалення законодавства, що сприятиме посиленню гарантій реалізації принципу доступності правосуддя для кожної особи в адміністративних судах, його якісного покращання в умовах реформування судової системи України.

Щоб зрозуміти, що таке забезпечення судів, як слушно зауважує Р. Куйбіда, потрібно відповісти на питання: без чого не може відбутися судовий процес і які засоби необхідні для того, щоби судочинство було максимально доступним і ефективним? Забезпечення судів, як зазначає дослідник, можна назвати турботою, піклуванням про суди, обслуговуванням судочинства, задоволенням його потреб. Ці потреби стосуються широкого комплексу питань щодо правового регулювання, фінансування, матеріальних ресурсів, обслуговуючого персоналу, інформаційних ресурсів, організації діловодства. Отож завданням забезпечення судів можна вважати створення належних умов для ефективного функціонування судів і здійснення судочинства [1, с. 195].

Виходячи з того, що слово “забезпечити” відповідно до Великого тлумачного словника сучасної української мови означає створити надійні умови для здійснення чого-небудь; гарантувати щось; захищати, охороняти кого-, що-небудь від небезпеки, можна стверджувати, що організаційно-правове забезпечення здійснення правосуддя, полягає в тому, що держава має створити належні умови для ефективного функціонування судів і здійснення судочинства, оскільки гарантуючи судовий захист прав і свобод людини та громадянина, Україна поширила юрисдикцію судів на всі правовідносини, що виникають у суспільстві та піднесла статус судів на принципово новий рівень, остаточно закріпивши принцип незалежності і недоторканності суддів в Основному Законі [2, с. 281]. Зазначене певною мірою відображено в Законі України “Про судоустрій і статус суддів” від 02.06.2016 № 1402-VIII. Зокрема, у ст. 5 наголошується, що правосуддя в Україні здійснюється виключно судами та відповідно до визначених законом процедур судочинства, а у ст. 6 зазначається, що здійснюючи правосуддя, суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу. Розділ XI зазначеного Закону присвячений організаційному забезпеченню діяльності судів. Так, у ст. 147 “Система забезпечення функціонування судової влади” зазначається, що в Україні діє єдина система забезпечення функціонування судової влади – судів, органів суддівського врядування, інших державних органів та установ системи правосуддя. Вища рада правосуддя, Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Державна судова адміністрація України та Національна школа суддів України, інші органи державної влади та органи місцевого самоврядування беруть участь в організаційному забезпеченні діяльності судів [3].

Безумовно, прийняття цього Закону зумовило новий поштовх у розвитку судової реформи. Адже, як зазначається в Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, метою судової реформи є утвердження такого правопорядку, який ґрунтується на високому рівні правової культури в суспільстві, діяльності всіх суб’єктів суспільних відносин на засадах верховенства права та захисту прав і свобод людини, а в разі їх порушення – справедливого їх відновлення в розумні строки [4]. Тобто реформування судової влади та судової системи наразі здійснюється задля практичної реалізації принципу верховенства права та з метою створення умов для забезпечення реального захисту прав і свобод людини й громадянина незалежним та справедливим судом.

У ст. 130 Конституції України зазначається, що держава забезпечує фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів. У Держав-

ному бюджеті України окремо визначаються видатки на утримання судів з урахуванням пропозицій Вищої ради правосуддя [8]. Проте створення належних умов для здійснення правосуддя вимагає не лише проведення організаційних та структурних змін, збільшення фінансування, а й удосконалення правового регулювання. Оскільки питання правового регулювання діяльності щодо організаційного забезпечення судів, як слушно наголошує А. Стрижак, перебуває в єдиній площині з вирішенням проблем підвищення загального рівня якості функціонування правосуддя в державі [5, с. 149]. Аналізуючи чинну систему правового регулювання діяльності щодо забезпечення роботи органів судової системи, В. Мащук серед існуючих прогалин і недоліків, які заважають ефективному здійсненню функцій з організації та забезпечення функціонування органів правосуддя України, виділяє такі: недостатньо визначений правовий статус основних суб'єктів управлінської діяльності в судах загальної юрисдикції; знаходження фактично поза межами законодавчого регулювання питань фінансового та матеріально-технічного забезпечення судів; майже відсутнє визначення процедур і правил здійснення організаційної роботи у сфері забезпечення функціонування судочинства та ін. [6, с. 127].

Водночас Р. Ігонін, прослідкувавши “генетичний” зв'язок між поняттями адміністративно-правового забезпечення та адміністративно-правового регулювання (регламентування) та виокремивши аспект реальності “забезпечення”, пов'язує його з конкретною діяльністю суб'єктів владних повноважень і зауважує, що, на відміну від адміністративно-правового регулювання, яке, в першу чергу, означає процес впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування, практична діяльність суб'єктів владних повноважень є більш наближеною до реального здійснення правових приписів. Учений пропонує під адміністративно-правовим забезпеченням функціонування системи судів загальної юрисдикції розуміти регламентовану адміністративно-правовими нормами діяльність суб'єктів державно-владних повноважень, яка спрямована на створення необхідних умов для належного функціонування системи судів загальної юрисдикції та встановлена адміністративно-правовими нормами системи гарантій належного функціонування системи судів загальної юрисдикції [7, с. 167].

Таким чином, на підставі викладеного можна зробити висновок, що організаційно-правове забезпечення здійснення правосуддя із захисту прав фізичних та юридичних осіб – це здійснюване державою за допомогою спеціальної системи упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, реалізація, охорона, захист і відновлення, тобто гарантування нормальної реалізації фізичними та юридичними особами права на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. При цьому створення належних умов для здійснення правосуддя в Україні вимагає проведення цілого комплексу законодавчих, організаційних та інших заходів, оскільки саме лише збільшення фінансування судів без структурних та організаційних змін, так само як і здійснення перетворень без достатньої фінансової основи, не дасть очікуваного результату.

Окремо слід наголосити, що ст. 125 Конституції України передбачено, що з метою захисту прав, свобод та інтересів особи у сфері публічно-правових відносин діють адміністративні суди [8]. В адміністративному судочинстві захищаються більшість політичних, соціальних прав і свобод громадян України, а також чимале коло економічних, особистих й духовних суб'єктивних правових можливостей людини, визначених нормативно-правовими актами України, реалізація яких відбувається у відносинах з публічною адміністрацією, або які зазнають обмежень

(порушень) у роботі останньої чи її посадових або службових осіб. Це свідчить про те, що адміністративна юстиція виступає в Україні як спеціальний незалежний правовий інститут, покликаний урегулювати, неупереджено розв'язувати спори між державою та громадянським суспільством (його конкретними членами) [9, с. 177].

Звичайно, реальне забезпечення кожному права на справедливий судовий розгляд у незалежному, неупередженому та компетентному суді залежить, насамперед, від доступності правосуддя, справедливої судової процедури, незалежності, безсторонності та професіоналізму суддів, юридичної визначеності, однаковості судової практики та ефективності судового захисту. Адже судовий захист, як і діяльність суду, не може вважатися дієвим, якщо судові рішення не виконуються чи виконуються неналежним чином і без контролю суду за їх виконанням. Водночас суди повинні мати юрисдикцію щодо розгляду всіх питань судового характеру, а також виключні повноваження із вирішення питання про те, чи відповідає предмет спору компетенції суду, визначеній законом. Наразі факт звернення до суду за захистом своїх прав, свобод та інтересів є звичайною складовою життя пересічного українця. Проте у великому розмаїтті правових відносин йому важко визначити підсудність правового спору, тобто, встановити суд, який згідно із законом повинен здійснювати правосуддя при розгляді конкретної справи. Адже якщо надійшла позовна заява із вимогами, що не підлягають розгляду в порядку адміністративного судочинства, це є підставою для відмови у відкритті провадження у такій адміністративній справі відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 109 КАСУ, а якщо провадження у справі було відкрито, після з'ясування, що вона не підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства, провадження має бути закрито на підставі п. 1 ч. 1 ст. 157 КАСУ незалежно від того, суд якої інстанції розглядає справу – першої, апеляційної чи касаційної. Тому відповідач, заперечуючи проти позову, за наявності підстав може посилатися на те, що провадження відкрито у справі, розгляд якої не належить до адміністративної юрисдикції. З огляду на зазначене і для покращення доступу до справедливого суду, необхідно закріпити в КАСУ механізм, який не дасть суду можливості повернути заяву через непідсудність чи неналежність до юрисдикції суду – суд, який отримав заяву, повинен буде сам передати її за належністю. Тобто обов'язок правильно визначити юрисдикцію та підсудність справи слід перекласти із позивачів на суди, у зв'язку з чим слід доповнити КАСУ новою статтею, у якій передбачити, що у випадках, коли справа не належить до юрисдикції адміністративного суду, суд передає заяву чи справу за належною юрисдикцією. Також слід передбачити, що, якщо справа не належить до юрисдикції адміністративного суду щодо частини вимог, то суд передає за належною юрисдикцією засвідчені своїм підписом копії заяви і матеріалів, а також ухвали. Крім того, суд має надсилати особі, яка подала позовну заяву, копію такої ухвали. При цьому, доповнюючи КАСУ новою статтею щодо передання справи з адміністративного суду до суду іншої юрисдикції, потрібно також унести зміни до статей 109, 157, 202 КАСУ.

На жаль, поки що українські суди не стали дієвим інститутом захисту прав фізичних та юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин, а рівень довіри до них з боку суспільства залишається вкрай низьким. Водночас під час ухвалення рішень на суддів досить часто чиниться тиск як з боку представників органів влади, так і з боку зацікавлених осіб. Тому погоджуємось з думкою тих дослідників, які наголошують, що з метою забезпечення незалежності суддів від впливу місцевої влади територіальна юрисдикція адміністративних судів не повинна бути жорстко

прив'язаною до адміністративно-територіального устрою. Територіальну організацію місцевих та апеляційних судів слід визначати, виходячи з об'єктивних критеріїв, спрямовуючи на забезпечення їх наближеності до людини та водночас незалежності суддів від місцевої влади. Крім того, з огляду на те, що адміністративні суди значно відрізняються від судів загальної юрисдикції, відрізняються принципи, підходи, процес, то об'єднувати їх із судами загальної юрисдикції некоректно, навіть з точки зору специфіки їхньої роботи. Зважаючи на досвід зарубіжних країн, необхідно закріпити на конституційному рівні автономність системи адміністративних судів на чолі з Верховним адміністративним судом України як гарантію їхньої незалежності від інших гілок державної влади та політичних сил.

Європейська комісія “За демократію через право” (Венеціанська комісія) у своїх висновках (Попередній висновок щодо запропонованих змін до Конституції України в частині правосуддя від 24 липня 2015 року та Висновок від 26 жовтня 2015 року) вітала конституційне посилення адміністративних судів. Зокрема, зазначалося, що з точки зору захисту прав людини адміністративна юстиція є важливим елементом у процесі контролю за діяльністю органів державної влади, і вказано на відмінність Вищого адміністративного суду України від інших вищих спеціалізованих судів, які Комісія пропонує поступово трансформувати у палати Верховного Суду України, але для Вищого адміністративного суду України Комісія робить виняток. Конституційне закріплення автономності системи адміністративних судів на чолі з Верховним адміністративним судом України, як наголошує О. Нечитайло, – це можливість розвивати адміністративне судочинство шляхом, який обрали для себе в різні історичні епохи найрізноманітніші країни, наприклад, Франція, Німеччина, Швеція, Португалія, Італія, Фінляндія, Польща, Литва тощо. Врегулювання статусу адміністративних судів у Конституції, з його точки зору, буде дійсно гарантією їхньої незалежності від інших гілок державної влади та політичних сил. Далі він наголошує, що це стане підґрунтям та важливим етапом в утвердженні адміністративного судочинства України як дієвого механізму судового захисту прав особи у спорах із суб'єктами владних повноважень – органами державної влади, місцевого самоврядування та їх посадовими особами. На його думку, саме така мета закладалася на першому етапі запровадження адміністративного судочинства під час створення адміністративних судів. Виокремлення адміністративної юстиції у автономну систему, як зазначає О. Нечитайло, – це лише один із кроків, необхідних для підвищення ефективності адміністративного судочинства [10].

Водночас аналіз прийнятих Верховною Радою України 2 червня 2016 року законів України “Про судоустрій і статус суддів”, “Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)” свідчить, що авторами цих законів було проігноровано рекомендації Венеціанської комісії, якими визначається існування адміністративних судів як автономної судової системи.

Крім того, В. Пилипенко зауважує: “Венеційська комісія рекомендувала зберегти Вищий адміністративний Суд, який вирішили ліквідувати. І тепер у Верховній Раді навіть немає законопроекту, який би передбачав нову підсудність справ, де стороною є Президент, Верховна Рада чи Вища рада Юстиції, а також справ, де вирішуються питання виборів або референдуму. І хто буде слухати ці справи? У держави поки немає бачення цього питання” [11]. І тому, хоч судова реформа і спрямована на забезпечення права кожного на доступ до правосуддя, вона містить чимало дискусійних норм, які можуть бути усунені шляхом внесення відповідних змін до чинного законодавства. У деяких випадках спірні норми слід скасовувати, оскільки недоліки, виявлені навіть на цьому етапі, указують, що не

всі законодавчі зміни є вдалими й замість спрощення доступу до правосуддя можуть призвести до зворотнього. Безперечно, немає моделі ідеальної судової системи, в кожній країні створена своя судова система, на формування якої свій вплив мали політико-правові, соціальні чинники, національні традиції та менталітет, проте зарубіжний досвід доводить, що жодна держава не запроваджує модель державних органів без їх адаптації до конкретного соціально-політичного і правового середовища, без урахування національних особливостей.

Таким чином, з огляду на особливе завдання адміністративного судочинства – захист права людини від порушень і зловживань з боку суб'єктів владних повноважень та, зважаючи на позитивний досвід багатьох країн світу, де адміністративне судочинство є окремою системою, яка повністю незалежна від адміністративних органів і судів загальної юрисдикції, а Верховний адміністративний суд має не лише процесуальні повноваження, але й надає роз'яснення щодо правових питань, складає висновки з роз'ясненнями тих правових положень, які адміністративні суди по-різному застосовують при прийнятті рішень, необхідно в Україні також на конституційному рівні закріпити автономність системи адміністративних судів на чолі з Верховним адміністративним судом України як гарантію їхньої незалежності від інших гілок державної влади та політичних сил.

На підставі викладеного можна зробити такі висновки: 1) функціонування адміністративних судів в Україні як самостійної спеціалізованої гілки судової влади зумовлено потребами та проблемами суспільства в посиленні судового контролю за діяльністю суб'єктів владних повноважень, законністю прийнятих ними управлінських рішень, що стосуються прав і свобод фізичних осіб, законних інтересів юридичних осіб, а тому відсутність на чолі адміністративних судів Вищого адміністративного суду України призведе до втрати позитивних здобутків судово-правової реформи в Україні, в рамках якої було запроваджено адміністративне судочинство і створено повноцінну систему адміністративних судів; 2) запропонований шлях реорганізації судової системи та лише утворення у складі Верховного Суду Касаційного адміністративного суду знівелює позитивні напрацювання і досягнення судової практики попередніх років з розгляду адміністративних справ, тому очолювати вертикаль адміністративних судів повинен єдиний, не підпорядкований нікому Верховний адміністративний суд України, який забезпечить можливість реального захисту прав, свобод та законних інтересів у сфері публічно-правових відносин, створить реальний, дієвий механізм забезпечення незалежності адміністративних судів від будь-якого політичного впливу, не буде касаційною інстанцією в будь-яких інших судових юрисдикціях та організаційно, юридично і процесуально буде повністю самостійним і незалежним; 3) з метою вдосконалення правових засад здійснення правосуддя в порядку адміністративного судочинства необхідно внести зміни та доповнення до КАСУ, зокрема: доповнити новою статтею 17¹ “Передання справи з адміністративного суду до суду іншої юрисдикції”; у частині 3 статті 109 після “матеріалами” вставити “крім випадків передання заяви до суду належної юрисдикції”; у частині 3 статті 109 після “позовну заяву” вставити “крім випадків передання заяви до суду належної юрисдикції”; частину 6 статті 109 викласти в новій редакції, а саме: “6. У разі відмови у відкритті провадження в адміністративній справі з підстави, встановленої пунктом 1 частини першої цієї статті, суд відповідно до статті 17¹ цього Кодексу передає заяву і позовні матеріали до суду належної юрисдикції разом з копією своєї ухвали для вирішення питання щодо відкриття провадження. Суд надсилає особі, яка подала позовну заяву, копію такої ухвали”; частину 2 статті 157 викласти в такій редакції: “2. Якщо провадження у справі закривається з підстави, встановленої

пунктом 1 частини першої цієї статті, суд відповідно до статті 17¹ цього Кодексу передає її матеріали до суду належної юрисдикції разом з копією своєї ухвали для вирішення питання щодо відкриття провадження”.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Куйбіда Р.О.* Реформування правосуддя в Україні: стан і перспективи : монографія / Р.О. Куйбіда. – К. : Атака, 2004. – 288 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2003. – 1440 с.
3. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 31. – Ст. 545.
4. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки : Указ Президента України від 20.05.2015 № 276/2015 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 41. – Стор. 38. – Ст. 1267.
5. *Стрижак А.А.* Державне управління забезпеченням діяльності судів загальної юрисдикції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / А.А. Стрижак ; Ін-т законодавства Верховної Ради України. – К., 2005. – 183 с.
6. *Мащук В.Ю.* Адміністративно-правове забезпечення функціонування апаратів судів загальної юрисдикції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / В.Ю. Мащук ; Дніпропетровський держ. ун-т внутр. справ. – Дніпропетровськ, 2014. – 218 с.
7. *Ігонін Р.В.* Адміністративно-правове забезпечення функціонування системи судів загальної юрисдикції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Р.В. Ігонін ; Нац. ун-т держ. податкової служби України. – Ірпінь, 2013. – 488 с.
8. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.
9. *Константий О.В.* Проблеми захисту в адміністративному судочинстві суб’єктивних прав, свобод і законних інтересів : монографія / О.В. Константий ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – К. : Істина, 2015. – 543 с.
10. Автономна система адміністративних судів – це один з елементів проєвропейської моделі судової влади // Вищий адміністративний суд України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vasu.gov.ua/123592/>.
11. *Пилипенко В.* Адміністративна юстиція має бути автономною / В. Пилипенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vidrodzhennya.org.ua/news/volodymyr-pylupenko-administratyvna-yustytsiya-maye-buty-avtonomnoyu/>.

Отримано 17.08.2016